

M

Kertomus tohtori Ella Kivikosken kaivauksesta Urjalan pitäjän Salmen kylän Hakalan talon Tarhamäessä kesäkuun 16 - 23 p:nä 1948. Liitteinä 4 karttaa ja 5 valokuvaa (levyt 14618-14622).

Kesällä 1947 osuivat Urjalan Salmen kylän Hakalan talon miehet (talon poika Lasse Jaakkola ja renki Kosti Vuorinen) ollessaan korjaamassa aitaa talon metsässä Tarhamäessä, talosta n. 1/2 kilometriä luoteeseen, rautakautiseen hautaröykkiöön, jonka perusteellisesti penkoivat etsiessään muinais-esineitä. Röykkiöstä he löysivät paitsi palaneita luita rengaskoristeisen kaarisoljen, ruodollisen keihäänkärjen ja veitsen. Saatuaan tiedon löydöstä kävivät tohtori Esko Aaltonen ja Forssan museon silloinen hoitaja tohtori Virtaranta löytöpaikkaa katsomassa. Tohtori Aaltonen sai löydökset haltuunsa ja lähetti ne myöhemmin Kansallismuseoon (11741:1-5). Saman vuoden elokuussa kävin Tammelasta käsin tohtori Aaltosen kansa löytöpaikalla ja sain vielä pari löytöesinettä (veitsen ja palaneen luun paloja, 11765:1-2). Varsinainen kaivaus jäi kuitenkin vuoteen 1948, jolloin suoritin sen juhannuksen elusviikolla.

Tarhamäki on Hakalan talosta n. 1/2 kilometriä pohjoiseen

nykyään täysin kuivatun ja viljelykseen otetun Vanhajärven rannalla. Sen alueella on yhteensä viisi röykkiötä (karttaliite 1), kolme niistä (III-V) aivan maantien (Urjalan asemalta Härmän kulmalle) varressa, muut kaksi lähempänä rantaa. Mäki on itäosassaan metsäistä, länsipäässä osaksi ahomaista, osaksi viljeltyäkin, ja siinä harvassa puita ja pensaita. V. 1947 pengottu röykkiö on ryhmän itäisin (n:o I) ja se sijaitsee metsässä, n:o II on aivan Mörrilän eli Neidenlinnan asuntotontin vieressä. Tilan omistaja, maanviljelijä J. Jaakkola, aikoo myydä alueen länsiosan asuntotonteiksi ja sitä varten rakentaa tien maantieltä rantaan. Röykkiö III joutuu suunnitellun tien kohdalle ja oli siksi tutkittava. Mörrilän röykkiö taas oli niin lähellä asumusta, että katsoin senkin kaivauksen välttämättömäksi. Niinpä kaivettiin röykkiöt I, II ja III.

Röykkiö I

(karttaliite 2, valok.levyt 14618).

Kuten jo aikaisemmin mainittiin oli röykkiö I perinjuurin pengottu jo ennen tutkimusta, mutta osa kivistä oli vielä paikoillaan ja antoi mahdollisuuden jossakin määrin selvittää röykkiön rakennetta. Se oli tehty kalliokielekkeen kupeeseen niin että tämän reuna rajoitti sitä etelässä, pohjoisessa (alempana) taas oli säilynyt suurista kivistä tehty reunakivikehä. Vain nämä suuret reunakivet ja muutamat pohjakivet röykkiön keskiosassa olivat paikoillaan, ja vain ne pantiin varmoina karttaan. Röykkiön itäpäässä tuntui lisäksi säilyneen vähäisen pienempääkin kiveystä röykkiön keskustasta heitettyjen kivien alla, mutta varmasti ei siinä voinut sanoa mitkä ki-

vistä olivat alkuperäisiä, ja kivet tässä on merkitty karttaan vain skemaattisesti. Täältä löydettiin myöskin hiukan palaneita luita, mutta ne saattavat olla ravisseita keskustasta heitetyistä turpeista, eikä niitä siis varmuudella voi pitää alkuperäisessä röykkiössä ehkä sijainneena erillisenä luupesäkkeenä.

Röykkiön keskusta oli, kuten sanottu, pengottu kokonaan. Pohjassa oli hiekkaa ja hiekan pinnassa palaneita luunpalasia (luiden esiintymiskohdat on karttaan merkitty punaisella). Syvemmällä tuli kaikkialla vastaan kalliopohja. Kosti Vuorisen tiedonannon mukaan merkittiin karttaan soljen 11741:1 ja keihäänkärjen 11741:2 löytökohdat, mutta ehdottoman varmoina niitä ei voi pitää. Sensijaan veitsen 11765:1 löytökohta on varma: se löydettiin käydessäni paikalla 1947 ja merkitsin sen jo silloin tekemäni karttaluonnokseen. Poltetut luut on merkitty karttaan sen mukaan missä niitä vielä tavattiin, mutta niiden alkuperäinen ulottumisalue saattaa alunperin olla suurempi ja ennenkaikkea yhtenäinen. Nähtävästi on kysymyksessä röykkiö, jossa polttohautauksen jäännökset on kätkeyty yhtenä rykelmänä sen keskipaikkeille. Tohtori Aaltosen mukaan (kertomus verifikaatissa 11741) oli röykkiötä pengottaessa kaadettu silmäkivi. Sellainenkin näyttää siis röykkiössä olleen.

Löydökset röykkiöstä (kaivauksesta) 11881:1-5.

Röykkiö II

(karttaliite 3, valokuva levy 14619).

Röykkiö II sijaitsi aivan Mörrilön eli Neidenlinnan asuntotontin kupeessa, itäisen aidan ulkopuolella, puuvajan vieressä. Se oli läpimitaltaan 4-5 metriä, korkeudeltaan 50-60 cm.

vistä olivat alkuperäisiä, ja kivet tässä on merkitty karttaan vain skemaattisesti. Täältä löydettiin myöskin hiukan palaneita luita, mutta ne saattavat olla ravisseita keskustasta heitetyistä turpeista, eikä niitä siis varmuudella voi pitää alkuperäisessä röykkiössä ehkä sijainneena erillisenä luupesäkkeenä.

Röykkiön keskusta oli, kuten sanottu, pengottu kokonsaan. Pohjassa oli hiekkaa ja hiekan pinnassa palaneita luuapalasia (luiden esiintymiskohdat on karttaan merkitty punaisella). Syvemmällä tuli kaikkialla vastaan kalliopohja. Kosti Vuorisen tiedonannon mukaan merkittiin karttaan soljen 11741:1 ja keihäänkärjen 11741:2 löytökohdat, mutta ehdottoman varmoina niitä ei voi pitää. Sensijaan veitsen 11765:1 löytökohta on varma: se löydettiin käydessäni paikalla 1947 ja merkitsin sen jo silloin tekemäni karttaluonnokseen. Poltetut luut on merkitty karttaan sen mukaan missä niitä vielä tavattiin, mutta niiden alkuperäinen ulottumisalue saattaa alunperin olla suurempi ja ennenkaikkea yhtenäinen. Nähtävästi on kysymyksessä röykkiö, jossa polttohautauksen jäännökset on kätkeyty yhtenä rykelmänä sen keskipaikkeille. Tohtori Aaltosen mukaan (kertomus verifikaatissa 11741) oli röykkiötä pengottaessa kaadettu silmäkivi. Sellainenkin näyttää siis röykkiössä olleen.

Löydökset röykkiöstä (kaivauksesta) 11881:1-5.

Röykkiö II

(karttaliite 3, valokuva levy 14619).

Röykkiö II sijaitsi aivan Mörrilön eli Neidenlinnan asuntontin kupeessa, itäisen aidan ulkopuolelle, puuvajan vieressä. Se oli läpimitaltaan 4-5 metriä, korkeudeltaan 50-60 cm.

Muoto oli säännöllisen pyöreä, pintakasvullisuutena ruohoa sekä katajaa ja horsmaa. Heti ruohoturpeen alta paljastui kiveys, joka oli tehty nyrkin- tai katukivenkokoisista kivistä, väleissä vahvasti ruskeaa hienoa hiekkaa. Kivet olivat kasatut ilman mitään määrättyä järjestystä.

Hiekka- ja kivikerroksen alta paljastui vähitellen kolme suurta maakiveä, joista ennen kaivausta oli ollut vain hiukan reunoja näkyvissä. Kivet ja hiekka oli kasattu näiden kolmen suuren kiven väliselle kohdalle ja niiden päälle, ulkopuolella niitä ei enää ollut pikkukiveystä. Kartalle on nämä suuret kivet samoinkuin muut kivet röykkiön reunassa piirretty tarkkaan mitaten, keskiosan kivet on merkitty summittaisesti, mittaamatta. 50-60 cm:n syvyydessä tuli koskematon maa vastaan.

Ainoa löytö oli epämääräisen luuesineen pala. Poltettuja luita ei tavattu yhtäkään sirua, eikä röykkiö missään tapauksessa ole polttohauta. Jos kysymyksessä ylipäänsä on hauta - sitäkään ei voi pitää varmana - on vainaja haudattu polttamatta. On luonnollista, että ^{silloin/} mahdollisesta hautauksesta ei olisi säilynyt luita: päälle kasattu röykkiökiveys on ollut siksi hataraa, että ruumis on ollut ilman vaikutuksen alainen. Tietysti saattaa, ja ehkä onkin, kysymyksessä ^{olla/} joku muu kuin hautaröykkiö - viimeäinitusta odottaisi edes löytöjä, mutta viljelys- tai kaskeamisröykkiöksi tuntuu se liian säännöllisen pyöreältä.

Röykkiön kivet kasattiin kaivauksen jälkeen sen entiselle paikalle.

Löytö 11881:6

Röykkiö III

(karttaliite 4, valokuvat levyt 14620-14622).

Röykkiö III oli pitkulainen, epäsäännöllisen kolmion muotoinen, sitkeän turpeen peittämä. Sen alueella kasvoi kaksi verrattain suurta mäntyä, jotka vaikeuttivat kaivausta; toinen kaadettiin, toisen ympärys kaivettiin niin läheltä kuin mahdollista. Reunoissa näkyi muutamia suurehkoja maakiviä, ja turpeen poistamisen jälkeen kävi ilmi, että röykkiö oli kasattu juuri näiden kivien rajoittamalle alalle. Kiveys oli hyvin epäsäännöllistä, kivien koko vaihteli huomattavasti, ja kivien väleissä oli runsaasti tummaa maata, erityisen runsaasti röykkiön eteläpuolisessa osassa.

Kivet oli kasattu ilman määrättyä järjestystä, ja kiviladelmasta saattaa puhua vain yhdessä kohdassa, ruutu 7:ssä. Täällä näyttivät kivet sijoitetun kehän muotoon ja niiden keskellä oli syvennys, kuin keittopaikka, jossa oli tummaa nokista maata ja runsaasti saviastianpaloja. Ominaista on muuten röykkiölle se, että saviastianpalasia siitä löydettiin rykelminä heti turpeen alta, usein suurehkojen kivien päältä, joskus päällä pikkukiviä. Tuuntuu siltä kuin olisi näihin paikkoihin sijoitettu kokonaisia saviastioita, jotka sitten ovat särkyneet ja suureksi osaksi kokonaan murentuneet. Tällaisia rykelmiä tavattiin ruuduissa a-b 4 (kartalla vihreällä, "saviastia A"), b 4-5 ("saviastia B"), b 5 ("saviastia C"), b-c 7 ("saviastia E") ja c 6 ("saviastia D"). Niiden vastaavat luettelonumerot ovat 11881:7, 11881:11, 11881:13, 11881:14 ja 11881:23. Ainakin "saviastia b":ssä on palasia kahdestakin astiasta. Hajallaan löytyneistä saviastianpaloista kuuluneeseen ainakin osa näihin astioihin. - Saviastioiden esiintyminen rajoittui röykkiön eteläosaan.

Valtaosa kivistä oli pienehkö^ä, katukivien kokoisia, ei-
vätkä olleenkaan varsinaisesti ladottuja, niinkuin hautarauni-
oissa usein on tapana, vaan yksinkertaisesti kasattuja. Luu-
lenkin, ettei tämä muinaisjäännös ole hauta. Röykkiöstä ei
tavattu yhtäkään palaneen luun palaa, eikä siinä myöskään
havaittu mitään ruumishautaukseen viittaavaa. Paitsi saviastian-
palasia kuuluu löytöihin vain eläimenhampaita, joita tavattiin
sieltä täältä kivien lomista - sekä, mikä on merkittävämpää,
useita suurehkoja paloja rautakuonaa, useimmat sijoitetut yhteen
kasaan suuren kiven päälle ruudussa b 3 (11881:21, merkitty
karttaan punaisella). Kuonan päälle oli sijoitettu pienempi ki-
vi. Tuntuisi houkuttelevalta ajatella röykkiötä uhripaikaksi,
jonne on tuotu uhrilahjoja: raudanvalmistuksen yhteydessä rau-
takuonaa, saviastioissa ehkä rasvaa tai muita ravintoaineita.
Röykkiö olisi niin ehkä rinnastettavissa maisteri Leppäahon
Mikkelin Kyyhkylässä tutkimiin röykkiöihin.

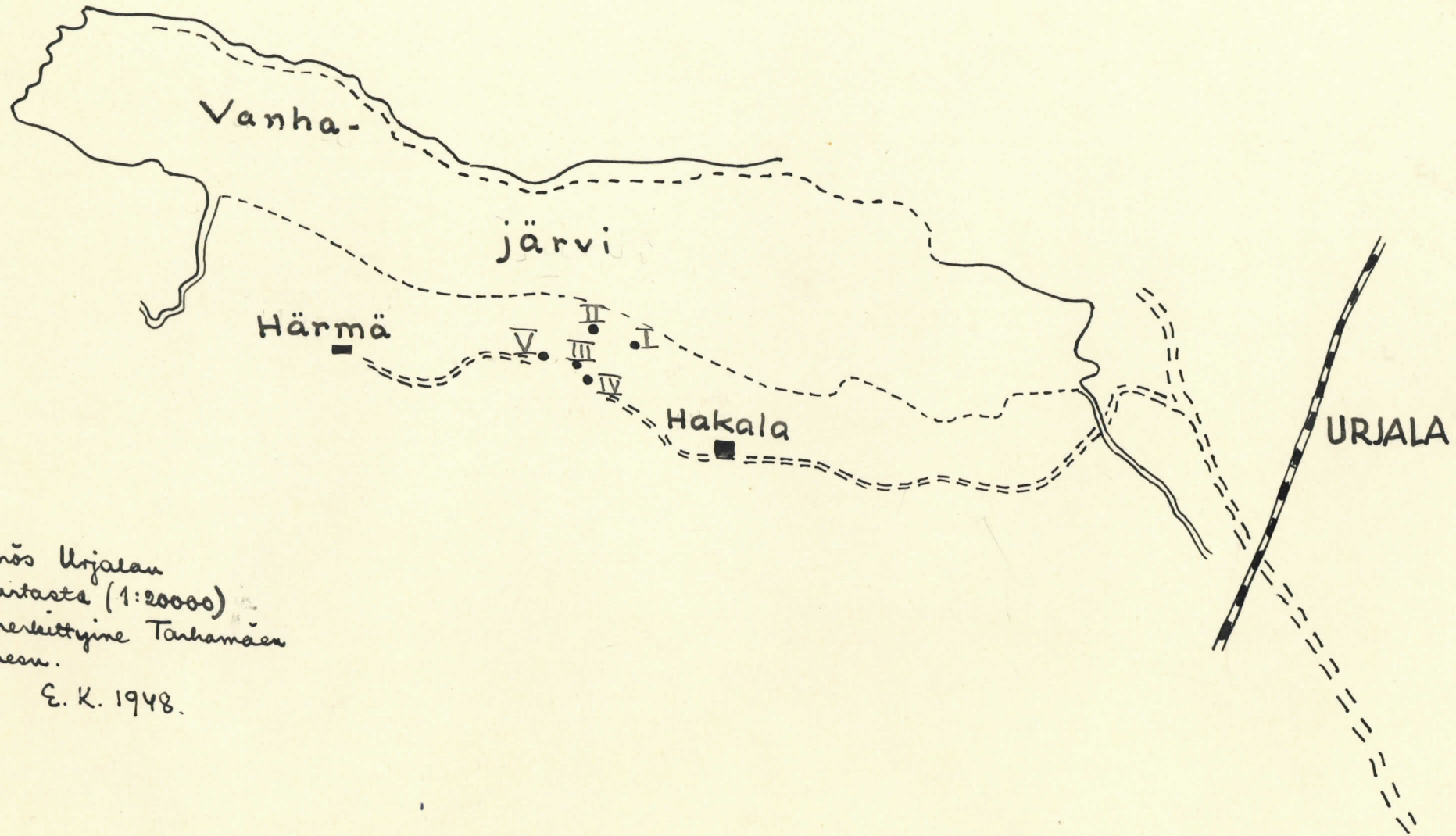
Röykkiön löydöt 11881: 7-31.

Röykkiötä ei kasattu kokoon kaivauksen jälkeen.

Helsingissä 14 p:nä tammikuuta 1949

Ella Kivikoski

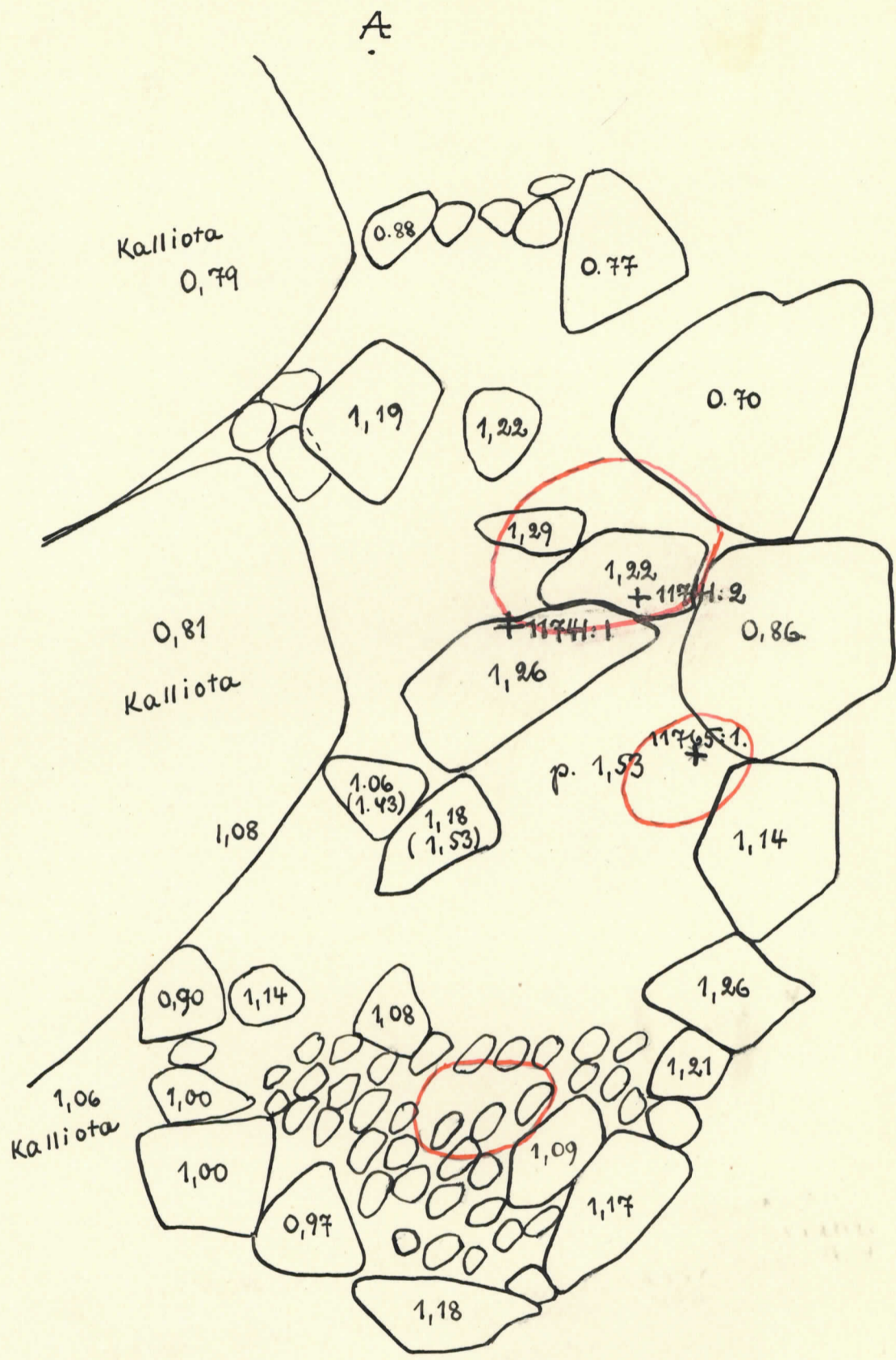
Karttalite 1.

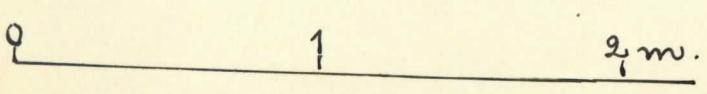
Jäljennös Urjalan
pitäjänkartasta (1:20000)
sihen merkittyine Tarhamäen
nykykäsien.

E. K. 1948.

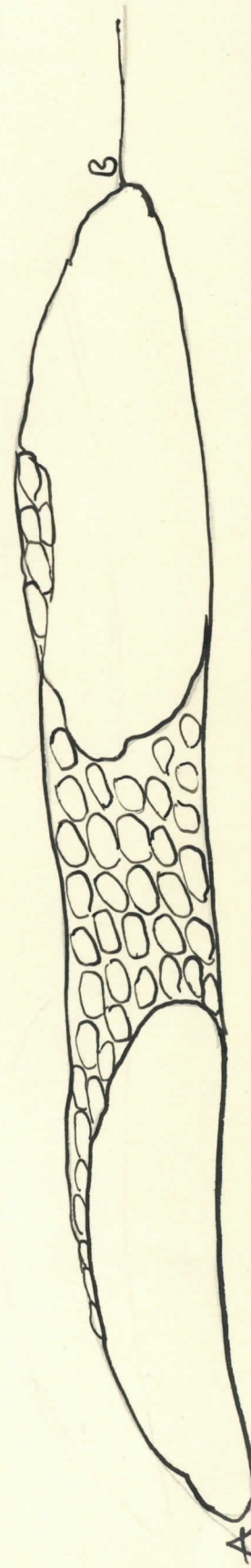
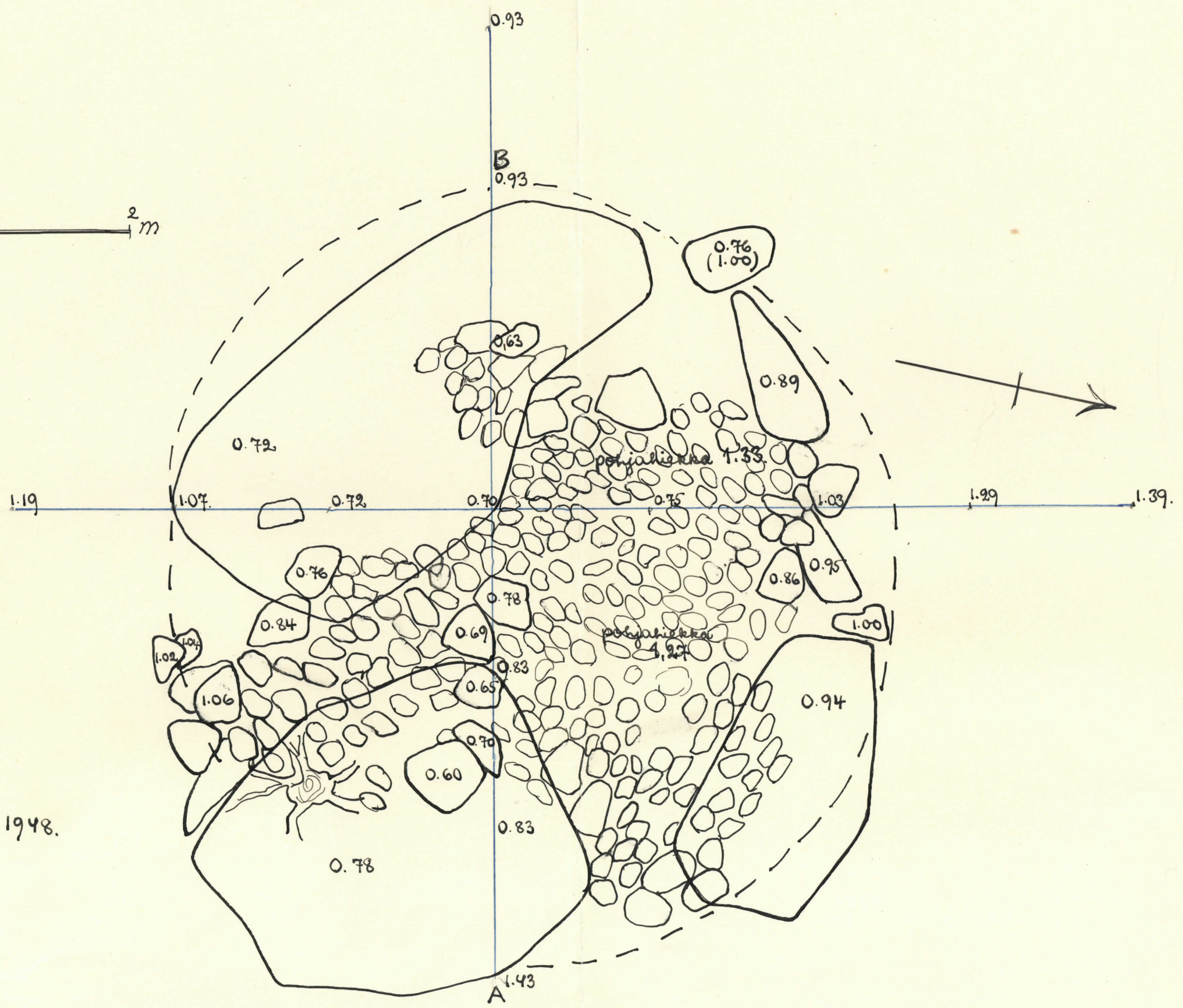
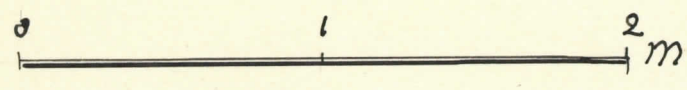

Urajala, Salmi, Tarhamäki
 Rönkäkiö N° 1.
 E. K. 1948.
 post. luita.

• B.

Liitokartta 3.

Urjala, Salmi,
 Tarhamäki
 Rõykkiö N° 2
 Eela Kivikoski 1948.

Uozala, Salmi
Tarahamäki

Röykkiö I:n pohja, oikealla kallio,
vas. kivireuna, löytöpaikka niiden
välillä paalun kohdalla. Valok. W:stä
päin. L. 14618

Röykkiö II ennen kaivautta. Va-
lok. O:sta päin. L. 14619

4
Ella Kivikoski 1948.

Uozala, Salmi
Tarhamäki

Röykkiö III paljastettuna. Kuva S:stä
päin. L. 14621

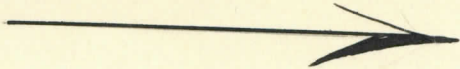

Röykkiö III paljastettuna. Kuva S:stä
päin. L. 14620

Röykkiö III. Kiviasetelmä ruudussa
c 7. L. 14622.

Elle Kivikoski 1948.

Urajala, Salmi, Tarhamäki
Röykkiö III

Ella Kivikoski 1948.

8

7

6

5

4

3

2

1

a b c d e f g

